

Omtrentlighetens kunst

– transkripsjonsstrategier i sosiolingvistiske masteroppgaver

Rikke van Ommeren & Stian Hårstad
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

Sammendrag

Sosiolingvistisk forskning med utgangspunkt i talespråklige data innebærer i de fleste tilfeller skriftfesting av lyd materialet. Denne prosessen involverer valg med sosiolingvistiske konsekvenser, foruten å berøre vitenskapsteoretiske forhold ved omgang med empiri. Denne problematikken belyses her på grunnlag av 20 sosiolingvistisk orienterte masteroppgaver i nordisk-/norskfaget. De utvalgte eksempelstudiene er levert ved norske universitet i tidsrommet 2014–2024 og har blitt analysert med vekt på to forhold: Hvordan gjør studentene rede for sine transkripsjonsstrategier i form av metodologisk refleksjon, og hvordan går de fram med konkret transkriberingspraksis? Funna fra den kvalitative analysen av materialet blir drøfta og problematisert i lys av sentrale forskningsetiske prinsipp og sosiolingvistisk forskning og teori knytta til skriftspråkets indeksikalitet og språkideologier. Vi argumenterer for at det er behov for økt bevissthet og refleksjon omkring transkripsjon som en del av forskningsprosessen. Transkripsjonstekniske valg har konsekvenser for forskningas vitenskapelige kvalitet, men slike valg er også virkelighetskonstituerende; som refleksjoner av teoretiske slutninger og autoritative språkideologier kan de også bidra til å (re)produsere marginaliserte identitetsposisjoner.

Nøkkelord: transkribering, metodologi, språkideologier, forskningsetikk, grafosentrisme

1 Innledning¹

“Transcribing is a political act that reflects a discipline’s conventions as well as a researcher’s conceptualization of a phenomenon, purposes for the research, theories guiding the data collection and analysis, and programmatic goals.”

Green, Franquiz og Dixon (1997, s. 172)

De språkvitenskapelige retningene under samlebetegnelsen sosiokulturell lingvistikk har hatt ei sterk empirisk orientering (jf. Hazen, 2014). Dette har gjort

---

¹ Vi vil rette en stor takk til redaktørene og de to anonyme fagfellene for verdifulle innspill i arbeidet med denne teksten.

“naturlig tale” til det sentrale studieobjektet, noe som har aktualisert skriftliggjøring av muntlige data. I denne artikkelen ser vi nærmere på transkripsjon som sosiolingvistisk forskningspraksis og de valga og vurderingene som dette impliserer. Vi presenterer en kvalitativ analyse av transkripsjonsstrategier i et utvalg på 20 sosiolingvistisk orienterte masteroppgaver fra en norsk sammenheng. Disse er knytta til nordisk-/norskfaget og levert i perioden 2014–2024. Formålet er å belyse transkripsjonsstrategiene i utvalget og hvordan ulike strategier blir omtalt og legitimert av masterkandidatene.

I den påfølgende bolken gjør vi rede for de teoretiske og vitenskapsteoretiske perspektiva som vi bygger på, og så spenner vi opp et faghistorisk bakteppe for transkribering som forskningspraksis. I neste del utdyper vi utvelgelsen av masteroppgaver og hvordan dette materialet er behandla. Resultata fra analysene blir lagt fram i to deler: Vi presenterer først funn fra analysen av metatekst knytta til transkribering i oppgavene, og deretter analysen av faktiske transkripsjoner. Videre diskuterer vi konsekvenser som ulike strategier kan ha for gyldigheten og påliteligheten i en sosiolingvistisk studie, og – ikke minst – for måten forskningsdeltakere blir framstilt på gjennom rapporteringa fra forskninga. Avslutningsvis antyder vi veier videre, både for studenter og forskere som skal gjøre faglig kvalifiserte valg i skriftliggjøring av tale, og for videre forskning i denne språkideologisk betinga forskningspraksisen.

2 Transkripsjon i teori og praksis

I denne studien undersøker vi transkripsjonspraksiser fra en sosiokulturell innfallsvinkel, og arbeidet føyer seg inn i ortografiens sosiolingvistik (‘*sociolinguistics of orthography*’, Sebba, 2007, s. 5). Tilnærminga impliserer at vi ser ortografiske praksiser som kulturelt forankra og sosiokulturelt virksomme. Vi tar utgangspunkt i at skrift – som talt språk – konstruerer og reflekterer semiotiske koplinger mellom språklig form og sosial mening. Måter å skriftliggjøre tale på kan leses som uttrykk for språkideologier, det vil si forestillinger og antakelser vi har om språklige forhold og praksiser, som videre påvirker språklige valg vi tar, og hvordan vi fortolker andres språklige atferd (f.eks. McGroarty, 2010). Språkideologier er oftest ikke direkte observerbare, men kan utledes fra individers og gruppers språkbruk, fra metaspråklig og -pragmatisk diskurs og fra analyser av hvordan normer for språkbruk håndheves (f.eks. Woolard, 1998; McGroarty, 2010).

Vi betrakter transkribering som en språkbasert praksis som på den ene siden reflekterer ideologier knytta til språk og språkbruk hos de som transkriberer, og på den andre siden bidrar i konstruksjonen av språkideologiske forestillinger. Dette perspektivet står i motsetning til tilnærminger som forholder seg til ortografi som en nøytral teknologi, løsrevet fra sosiale og kulturelle kontekster (jf. Sebba, 2007; Honkanen, 2023). Flere andre har anlagt et slikt perspektiv på transkripsjonspraksiser, og i det følgende berører vi noen vesentlige slutninger fra tidlige forskning og vitenskapsteoretisk diskusjon omkring transkripsjon.

Deretter ser vi på den norske tradisjonen med å skriftfeste talespråklige data, som våre eksempelstudier inngår i.

2.1 Transkripsjon som teori

Transkripsjoners primære rolle i språkforskning har vært å fiksere muntlig språkbruk for forskningsformål. Før lydopptakere var transkripsjonene den eneste dokumentasjonen av konkrete språklige realiseringer. Verdien av arbeidet og kvaliteten på forskninga sto og falt på hvor nyanserte og nøyaktige opptegnelsene var. Kvaliteten på datamaterialet har fortsatt å være et springende punkt også etter at opptaksutstyr ble en del av grunnutrustninga til empirisk orienterte språkforskere. Refleksjoner omkring observatørens paradoks (Labov, 1972) har vært en del av den metodekritiske diskusjonen i mange sosiolingvistiske arbeid, noe vi ser reflektert i vårt materiale, og flere har også diskutert hvor pålitelige transkripsjoner er som data (f.eks. Kerswill & Wright, 1990, med ref.).

Ochs (1979) tok tidlig til orde for å underlegge transkripsjonsprosesser refleksjon og vurdering, og hun pekte på at lydopptakere bare har utsatt seleksjonen fra innsamlingsøyeblikket til starten av transkripsjonsprosessen, noe som gjør det vesentlig å ha et bevisst forhold til denne prosessen (Ochs, 1979, s. 44). Hun viste hvordan valg i transkripsjonsprosessen kan definere forskerens datamateriale, reflektere forskningas teoretiske mål og – ikke minst – hvordan transkripsjonsprosedyrer er følsomme for kulturelle forforståelser og kan påvirke tolkninger og slutninger (Ochs, 1979, s. 51; se også f.eks. Mishler, 1991 og Bucholtz, 2000). Transkripsjonspraksiser er slik teoretiske og retoriske grep, som samtidig er virkelighetskonstituerende (Mishler, 1991). I kraft av at transkripsjoner representerer teoretisk og sosiokulturelt posisjonerte fortolkninger og utvalg, har de også en politisk dimensjon og er i prinsippet ei makthandling (Bucholtz, 2000; jf. også vignettsitatet).

Sosiolingvistisk forskning har belyst hvordan valg av transkripsjonspraksis har konsekvenser for hvordan språkbrukerne en gjengir, blir oppfatta. Dette gikk blant annet fram av Prestons (1985, s. 328) forskning på ikke-lingvisters holdninger til ikke-standardiserte stavemåter, og spesielt holdninger til det han kaller “allegro speech forms”, det vil si trekk som “attempt to capture through the use of nonstandard spellings [...] the fact that the speech is casual, not carefully monitored, relaxed – perhaps slangy”. Han påviste at måten talernes språk var skriftfesta på, hadde betydning for hvordan de ble vurdert av leserne, selv når talen som ble gjengitt, ikke avvek fra standarduttalen.

En liknende sosiolingvistisk effekt ble påvist av Jaffe og Walton (2000), som undersøkte hvordan ulikt skriftliggjorte stemmer (standardortografisk vs. ikke-standardortografisk) virker inn på mottakerne. De fant at det varierte markant hvordan ulike tekster ble framført avhengig av hvordan de var skriftliggjorte, og at “participants reading a non-standard text did indeed ‘hear’ embodied voices

– whole personas – that weren't evoked by their readings of standard texts” (Jaffe & Walton, 2000, s. 562). De fortolker funna som uttrykk for språkholdninger.

I norsk sammenheng er det, så vidt oss bekjent, ingen som har forska spesifikt på holdninger til ikke-standardiserte stavemåter slik som studiene nevnt over. Det er imidlertid flere norske studier som har illustrert at ikke-standardisert skriving – inkludert såkalt dialektskriving – fortolkes som sosiolingvistisk meningsfull (se f.eks. Folkvord, 2020; Røyneland & Vangsnes, 2020; Hårstad & Johansen, 2024).

Sist, men ikke minst er transkripsjoner en del av en vitenskapelig diskurs som transkripsjonsvalg kan være motivert av. Mishler (1991, s. 261) har omtalt diskursforskeres framstilling av tale som “a critical step in the social production of scientific knowledge” og viser blant annet hvordan transkripsjoner av det samme samtalematerialet kan organiseres for å synliggjøre ulike diskursfenomen. Ingen av transkripsjonene er påviselig bedre eller mer korrekte enn de andre, bare skreddersydd for forskjellige formål (Mishler, 1991, s. 271). Transkripsjoner uttrykker altså ikke bare teoretiske slutninger, men tjener også en vesentlig retorisk funksjon i vitenskapelige diskurser.

2.2 Transkripsjon som tradisjon

Som vi kommer tilbake til i analysedelen, er “å gjøre som andre har gjort før meg” en tankefigur som kommer til syne i materialet. For å få et bilde av bakgrunnen for slike former for reproduksjon gjør vi et faghistorisk dykk med særlig blikk for transkripsjon. Innenfor norsk dialektologi er det fonetiker og filologiprofessoren Johan Storm (1836–1920) som er foregangsmannen for systematisk skriftfesting av tale. Det finnes tidligere forsøk på å utvikle et lydskriftsystem for norsk, men Storm sto bak tegnsettet som fikk gjennomslag i fagmiljøet (Nes, 1982, s. 10–11). Storm lanserte et ferdig utarbeida tegnsett i 1881 (sst., s. 12). Dette ble publisert i det nystarta tidsskriftet *Norvegia* i 1884,² der Storm ([1884] 1908, s. 20) slo fast: “Ligesom Regningen behøver Tal og Læsningen Bogstaver, saaledes trænger Fonetiken Lydskrift for bestemt at betegne de forskjellige Lydavskygninger”. Både Storm og andre gjorde revisjoner i de påfølgende åra, men kjernen i systemet ble snart enerådende i vitenskapelige framstillinger av norske dialektforhold.

Storm skrev selv at det var “upraktisk” og “ugjærligt” “ved selve Skriften at betegne alle de fineste Afskygninger, de rent individuelle Smaaafvigelser, som ikke de talende selv og knapt Fonetikerne formaa at skjelne” (Storm, [1884] 1908, s. 22), men etterfølgende dialektologer tilføyde stadig nye lydtegn og diakritika. Nes (1982, s. 17) kartla at 74 symbol ble føyd til Storms opprinnelige 97 fram til 1970-tallet.

---

² Utgivelsen fra 1884 inneholder en oversikt over tegninventaret, men Storms drøfting av vokalsystemet kom ikke ut før i 1908. I første omgang ble Storms benevnelse “Norsk Lydskrift” brukt, men seinere har tegnsystemet blitt mer kjent som “Norvegia-alfabetet”, “Norvegia-lydskrift” eller bare “Norvegia” – oppkalt etter tidsskriftet der det først ble offentliggjort.

Selv om flere dialektgranskere modifiserte Storms tegnsett, sto Norvegia-skrifta som det udiskutable mønsteret i bortimot et århundre, inntil fonetikeren Ernst W. Selmer i 1951 omtalte den som “et på enkelte punkter foreldet system” (Selmer, 1951, s. 34).³ Selmer anså Norvegia-lydskrifta som “det ‘kummerligste’ av de skandinaviske systemer” (sst., s. 4), og han var kritisk til “det myldrende avkom av lydsymboler” som stadig ble lagt til (sst., s. 12). Dette poenget påpekte også Omdal i si melding av andreutgaven av *Norske målføretekster* (Beito, 1967):

En må vel nå snart ha nådd metningspunktet når det gjelder nye Norvegia-tegn. Særlig for de bakre vokalers vedkommende har fantasien vært livlig, og det er nærmest uråd å gjøre seg opp ei meining om hva flere av disse tegna står for. (Omdal, 1968, s. 163)

Omdal mente dessuten at definisjonene av lydskriftteguna var upresise (sst., s. 163), og han gikk langt i å anbefale prinsipp fra det internasjonale lydskriftalfabetet (IPA) for å unngå “flere grafiske vanskapninger” (sst., s. 163). Første-arkivar ved Norsk målførearkiv Ingeborg Hoff hadde transkribert det meste i boka og kom umiddelbart med et tilsvarende der hun slo hun fast: “*Ljodskrifta* er Storm. Andre system kunne ikkje koma på tale.” (Hoff, 1968, s. 171)

Basert på et arbeid av den danske fonetikeren Poul Andersen (1954) gjorde Oddvar Nes i 1964 ei sammenstilling av Norvegia- og IPA-systemet som lenge sirkulerte i stensilert form i fagmiljøa. Etter revisjoner i 1970 og 1975 ble denne oversikten publisert i 1982 (Nes, 1982, s. I). I forordet til denne fjerde versjonen skriver Nes: “Det er på høg tid å fiksere verdiane av symbola i den norske lydskrifta, for det er nesten utruleg kor forskjellig dei norske dialektologane har oppfatta innhaldet av lydteikna” (sst., s. II).

Enkelte yngre nordister tok i bruk IPA-alfabetet utover i 1970-åra, som Papazian (1971), Torp (1976) og Kristoffersen (1980), men Norvegia-systemet rådde fortsatt mye av grunnen i talemålsgranskninga. Mange innså nok at dette prestrukturelle systemet kom i konflikt med den faglige utviklinga, men det å gi slipp på Norvegia-alfabetet var på et vis å forkaste alt som tidligere var gjort, og derfor holdt tradisjonen fram (Jahr, 1996, s. 90–91). Blant andre fonetikeren Arne Kjell Foldvik (jf. Foldvik, 1975; 1987) tok til orde for at IPA-systemet burde brukes også i norsk målføregranskning. I slutten av 1970-åra spurte han rett ut:

Trenger vi Norvegia i det hele tatt? Det ville være merkelig om IPA-alfabetet som til nå er funnet tjenlig til nedtegning av en mengde språk og dialekter, ikke skulle kunne gi en dekkende transkripsjon av norske dialekttilhøve. (Foldvik, 1981, s. 189)

De første sosiolingvistiske (variasjonistiske) forskningsprosjekta i Norge, *Talemålsundersøkelsen i Oslo* (TAUS, 1971–1976) (jf. Hanssen et al., 1978) og *Talemål hos ungdom i Bergen* (TUB, 1977–1983) (jf. Sandøy, 1983) var lite lojale

---

³ Amund B. Larsen (1926, s. 42), Hallfrid Christiansen (1933, s. 7) og Einar Haugen (1939, s. 8) hadde tidligere kommentert uheldige trekk ved skriftsystemet, men deres kritikk var mildere.

mot tradisjonslydskrifta og utvikla egne tegnsett i materialbehandlinga.⁴ I TAUS-prosjektet sto Eskil Hanssen for et utkast til transkripsjonsregler som ble raffinert sammen med prosjektgruppa (Hanssen et al., 1978, s. 20–21). Tegnbruken fulgte normalortografien, og hovedvekta lå på fonemiske distinksjoner. Ifølge Hanssen (1975, s. 152) anså forskergruppa at en “fin-fonetisk” transkripsjon var for arbeidskrevende, og at det var viktig med et “maskinvennlig system” uten spesialtegn.⁵ IPA-tegn ble trukket inn som sammenlikningsgrunnlag enkelte steder og brukt i delstudier som dreide seg om fonologiske forhold (jf. f.eks. Jahr, 1975). TUB-materialet ble for det meste transkribert etter et liknende (fonemisk) system, mens talemåleksempel som ble inkludert i publikasjoner fra prosjektet, ble omsatt til IPA-alfabetet (Sandøy, 1983, s. 3–4).

I dialektologiske hovedfagsoppgaver fra 1970-åra dominerer Norvegia, men det finnes eksempel på egenkonstruerte tegnsett (med basis i normalortografien). Mangfoldet må sees i sammenheng med den teoretiske og teknologiske utviklinga i etterkrigstida. Strukturalistiske prinsipp fikk innpass, og dermed skulle også skriftfestinga av taleopptak tjene andre – og varierende – forskningsformål. At *lydopptak* hadde tatt over for nedtegnelser av det forskeren hørte informantene si, var ei viktig endring. Selv om utprøving av lydopptaksteknologi begynte tidlig på 1900-tallet, fikk hjelpemidla gjennomslag i nordistmiljøa først mot slutten av 1960-åra (f.eks. Jahr, 1996, s. 95). Da ble det foniske materialet det primære, mens skriftfestinga ble en del av analyseprosessen. Samtidig ble dialektologiens sterke fonologiske fokus modifisert ved at også andre lingvistiske nivå i talemålsdataene ble studert. Som et resultat begynte flere yngre i fagmiljøa å opponere mot å fulltranskribere datamaterialet med et finstilt Norvegia-tegnsett (jf. f.eks. Omdal, 1975).

Hva som i samtida ble oppfatta som normal transkripsjonspraksis, kommer fram av det Kristoffersen skriver i sin hovedfagsoppgave fra 1978 (utgitt som Kristoffersen, 1980): “Jeg har i dette arbeidet valgt å bryte med hittil vanlig praksis ved ikke å skrive ut hele lydbåndmaterialet i lydskrift” (sst., s. 89).

Med Helge Sandøys lærebok *Norsk dialektkunnskap* (Sandøy, 1985) møtte nordiskstudentene for første gang norsk talemålsvariasjon framstilt ved hjelp av det samme symbolsystemet som de kjente fra forprøvene i fonetikk, altså IPA.⁶ Sandøy vektla *fonemisk* representasjon, med tanke på at fonemopposisjonene var “det *systematisk nødvendige*” (sst., s. 20). Dermed ble Norvegia-tradisjonens hang til fonetiske detaljer skjøvet i bakgrunnen. Sandøy ga en fyldig faghistorisk bakgrunn for tilnærminga til lydskrift og påpekte at “[...] det å vere nøyaktig i

---

⁴ Omtrent samtidig ble det gjort en mindre, sosiolingvistisk undersøkelse i Trondheim (Fintoft & Mjaavatn, 1980). Datamaterialet ble ikke fulltranskribert, men i konkrete eksempel brukes IPA.

⁵ Norvegia fantes ikke som digitalt tegnsett før i 1990, da det ved Norsk Målførearkiv ble utvikla en font basert på typene i Times New Roman-fonten (Øverby, 1991).

⁶ Nordiskstudentene hadde møtt IPA-tegn i transkripsjoner i andreutgaven av *Norske målføretekster* (Beito, 1967) og Torps *Norsk og nordisk før og nå* (1982). Sandøy (1985) kom i ny utgave i 1986, og mye av stoffet (og IPA-notasjonen) ble videreført i *Talemål* fra 1993 (2. utg. i 1996).

talemålsstudiet alltid blir relativt i forhold til formålet” (sst., s. 304). “Lydskriftpraksisen i Norge er forvirrende, kanskje vi kunne seie kaotisk”, uttrykte Sandøy (1987, s. 34) seinere. Sandøys linje med å transkribere “det systematisk nødvendige” gjenfinnes hos andre som på denne tida identifiserte seg mer som sociolingvister enn som dialektologer (f.eks. Skjekkeland, 1980, s. 25–26; Mæhlum, 1986, s. 82–83; Omdal, 1994, s. 72–73).⁷

Tiltaka vant gehør hos mange i fagfeltet. Det er krevende å gi en fullnøyende beskrivelse av hvordan den (socio-)dialektologiske fagtradisjonen forholdt seg til transkribering i tiåra etter, men et hovedinntrykk er at heterogeniteten har blomstra. “Kaoset” som Sandøy omtalte i 1980-åra, ser ut til å ha vedvart. Poenga om formålstjenlighet og vekt på det systematisk nødvendige har vært peilepunkt for mye transkriberingsarbeid, men refleksjonen omkring dem har ikke vært utførlig. I studier fra 1900-tallet er det vanskelig å finne diskusjoner av transkripsjonens sosiokulturelle forankring og potensielle virkning. Mot slutten av århundret er eksempla på eklektisisme i utforminga av tegnsett mange, men selv om ulike valg i spennet mellom finstilte fonetiske symbolsystem og lydskrift med få avvik fra normalortografien blir kommentert og motivert, går de færreste inn på mer overordna konsekvenser ved den valgte strategien.

3 Metode og materiale

Det empiriske materialet vårt er 20 sociolingvistisk orienterte masteroppgaver innenfor faget nordisk/norsk, levert i perioden 2014–2024. Vi tar utgangspunkt i oppgaver fra UiO, UiB, NTNU og UiT.⁸

Vi har gjort et strategisk utvalg for å sørge for bredde i både tema og tilnærming. Vi har altså lagt opp til å favne om mangfoldet av talespråkstudier på masternivå, også for å unngå at praksisene vi beskriver, utelukkende speiler enkeltveilederes preferanser eller metodologiske eller teoretiske “skoleretninger” og tendenser. Av samme grunn har vi valgt blant oppgaver som er levert over en tiårsperiode. Tabell 1 viser utvalget slik det fordeler seg over institusjoner og innleveringsår. Kodene i denne tabellen blir brukt for å referere til enkeltstudier videre i teksten.

Oppgavene er sociolingvistiske/sosiodialektologiske og skriver seg inn i en norsk sociolingvistisk fagtradisjon (jf. del 2.2). Ellers speiler utvalget temabredden som en finner i norsk sociolingvistisk forskning: (1)⁹ talemålsutvikling, (2) (synkron) språklig variasjon på individ- og/eller gruppenivå, (3) skriftspråkspraksiser, (4) språkideologier og -holdninger, (5) flerspråklighets-/språkkontaktfenomen og (6) norsk som andrespråk. Tyngdepunktet ligger på oppgaver

---

⁷ Det kom også kritiske bemerkninger, for eksempel i to innlegg av Øverby (1987 a, b).

⁸ Databasene UiO DUO, BORA (UiB), NTNU Open og Munin (UiT).

⁹ Temaene er her gitt en nummerreferanse. I tabell 1 er nummera oppgitt ved oppgavene de gjelder. Mange av oppgavene berører flere tematiske kategorier, men vi har her angitt den/de vi regner som primær(e) for de ulike prosjekta.

knytta til førstespråksbrukere av norsk, mens tre av oppgavene tematiserer flerspråklighet eller norsk som andrespråk. Bare én analyserer og gjengir N2-brukeres norsk. De utvalgte studiene varierer i hvilke aspekt ved språk som blir studert, og dette påvirker transkripsjonsbehov – og transkripsjonsutfordringer – hos den enkelte kandidaten.

Hensikten var å velge oppgaver som fordelte seg jevnt over så vel institusjonene som perioden vi har vektlagt. Siden det ikke finnes nok relevante oppgaver ved alle institusjonene for alle delene av perioden, valgte vi ut flere oppgaver fra den ene av institusjonene, slik at utvalget likevel kom opp i 20 tekster. Så vidt vi kan se, har dette ikke fått uheldige følger for analysene våre, siden vi ikke har sett på institusjonstilhørighet eller innleveringstidspunkt.

Årskohort Institusjon	vår 2014–vår 2016	høst 2016–vår 2018	høst 2018–vår 2020	høst 2020–vår 2022	høst 2022–vår 2024
A	A1 ² , A2 ²	A3 ^{5,6}	A4 ³		
B		B1 ^{1,4} , B2 ^{2,5}	B3 ¹	B4 ¹ , B5 ⁴	B6 ^{2,3}
C	C1 ^{2,4} , C2 ²		C3 ¹ , C4 ¹	C5 ^{4,5}	
D	D1 ⁵			D2 ² , D3 ¹	D4 ² , D5 ¹

Tabell 1: Utvalg, fordeling over periode og institusjon.
(Hovedtema er angitt med heva siffer, jf. fotnote 9.)

Vi har tatt for oss oppgavedelene om transkripsjon, fordelt på to hovedkategorier som vi har nærma oss på litt ulike måter: *metatekst* – altså det som blir skrevet om transkripsjon og transkripsjonsstrategier – og *konkret transkripsjon*¹⁰. Metateksten er ekserpert og underlagt kvalitativ innholdsanalyse gjennom induktiv koding og kategorisering; transkripsjonene er nærlest uten henblikk på metatekst, dvs. overordna refleksjoner og prinsippavklaringer. Metakommentarer om det vi kan kalle en transkripsjonsnøkkel (opplysninger av typen “i det videre bruker jeg tegnet ‘L’ for retrofleks flapp”), er derimot trukket inn. Ellers er skriftfestingseksempla gjennomgått for å identifisere dominerende mønster. Innsiktene fra disse analysene er videre sett i sammenheng, men vi har ikke systematisk korrelert metatekstlige utsagn og reell praksis internt i hver enkelt oppgave. Dette ville ha tvunget fram ei betydelig avgrensning av antall tekster – og dermed også av antall transkribenter – i utvalget, på bekostning av et breiere utsyn over et mangfold av praksiser basert på et mer omfattende tekstutvalg.

Størrelsen på og tematikken i utvalget har gjort det utfordrende å skrive fram funn på tvers av materialet. Det er vanskelig å representere hvor framherskende bestemte strategier og praksiser er på en meningsfull måte, og hvilket forhold det er mellom uttalt transkripsjonsstrategi og faktisk transkripsjonspraksis. Antallet

¹⁰ Ingen av oppgavene oppgir at muntlig datamateriale har blitt fulltranskribert med lydskrift, og bare én har lagt ved transkripsjonene i sin helhet. De konkrete eksempla begrenser seg for det meste til de utdraga den enkelte studenten har valgt å inkludere i framstillinga.

forekomster av en gitt notasjonspraksis (for eksempel den som skildres i del 4.2), kan være lite talende for den aktuelle praksisen i et masterprosjekt; dette er relativt til blant annet transkripsjonsomfanget i oppgaven, hvilke (ut)valg studenten har gjort i forbindelse med eksemplifisering, og hva som er forskningsintensjonen. Vi har av den grunn ikke gjort forsøk på å kvantifisere, men heller skildra kvalitativt nokså rommelige analysekategorier utleda av de praksisformene vi har identifisert. Disse blir illustrert ved hjelp av eksempel fra flere deler av datasettet, men uten at vi diskuterer samtlige forekomster fra hver kategori. Kopla med informasjonen i tabell 1 skal det være mulig å få et inntrykk av i hvilken grad en bestemt praksis preger utvalget. Interessante sammenhenger mellom tema for oppgaven, uttalt strategi og reell praksis viser vi fram med utgangspunkt i et utvalg betegnende eksempel.

Kritisk gransking av forskningspraksiser er en legitim, for ikke å si nødvendig, del av den vitenskapelige virksomheten. Men de tekstene vi har analysert, er studentarbeid som ikke har status som publikasjoner i streng forstand. De er levert til vurdering innenfor et studieemne som definerer dem som “selvstendig vitenskapelig arbeid” e.l., og de er offentliggjort fordi de har passert denne kvalitetskontrollen. De har imidlertid ikke blitt revidert før offentliggjøringa, og som filologiske svennestykker inneholder de naturlig nok flere svakheter enn ordinære fagartikler. Det er derfor gode grunner til å gå fram med forsiktighet. Vi ser det for eksempel som unødvendig å skulle gjøre identiteten til studentene bak oppgavene kjent for å kunne skrive fram de analytiske poenga. Det er også med bakgrunn i disse vurderingene vi har valgt å ta utgangspunkt i institusjoner som har produsert relativt sett mange oppgaver innenfor fagområdet i den aktuelle perioden, og vi er så lite spesifikke som mulig om hvilke oppgaver vi trekker ut illustrerende eksempel fra. Dette gjelder særlig der omtalen er konsentrert omkring observasjoner som gjelder få arbeid, og der vi er mest problematiserende og kritiske. Der det er tjenlig eller nødvendig med referanser til konkrete oppgaver, henviser vi til kodene i tabell 1, der institusjonene er anonymiserte.

4 Analyse

4.1 Metatekstanalyse

Vi begynner analysen med å ta metateksten i betraktning. Den består grovt sett av skildringer av datamaterialet som er innsamla og transkribert, redegjørelser for hvordan materialet er transkribert, og begrunnelser for valg av strategier. De to siste momenta blir satt i fokus her.

Det er bare én student i utvalget som oppgir å ha transkribert i tråd med en skriftnormal (C5). Dette er også den eneste oppgaven som tematiserer de sosiolingvistiske implikasjonene ved å la transkripsjonen representere talemålet til informantene, og refleksjonene blir brukt for å begrunne hvorfor materialet er transkribert normalortografisk (bokmål). De 19 andre skriverne oppgir at de transkriberer talemålsnært, men ingen har fulltranskribert materialet med lydskrift.

Strategiene blant dem som har transkribert talemålsnært, fordeler seg over to hovedkategorier: Åtte oppgir å ha med innslag av fonetiske spesialtegn, mens elleve representerer talemålet til deltakerne uten bruk av spesialtegn. Blant de åtte som har benytta lydskriftsymbol, har sju brukt IPA-tegn, mens én har brukt Norvegia. Det er ellers lite som forener praksisene hos dem som har benytta lydskriftsymbol, siden lydskrifttegn blir lite brukt, og siden de – som den videre analysen utdyper – bare brukes til formål for det enkelte prosjektet.

Selv om alle oppgavene i utvalget skildrer hva studenten har gjort og tenkt i tilknytning til transkripsjon, er det ikke alltid opplagt hva som har vært arbeidsgangen:

Intervjuene i denne avhandlingen er ikke transkribert med fullstendig lydskrift, men der det er fonologiske variabler som krever et mer presist uttrykk i tekstform, benytter jeg meg av lydskrift i selve oppgaveteksten. De fonetiske tegnene jeg bruker, kommer fra en tilpassing av IPA (Det internasjonale lydskriftsystemet) til norske språklyder [...]. (B1)

Et spørsmål er *når* lydskrifttegn er tilført transkripsjonen. Utdraget indikerer at spesialtegnene er lagt til som pedagogisk grep i rapportering fra studien, altså som et trekk ved masteroppgaveteksten, og at de ikke nødvendigvis har vært inkludert i transkripsjonene som ligger til grunn for studentens analyser.

Et annet trekk er at vurderingene bak dialektal transkripsjon er lite utdypa. Et eksempel er fra en studie av intrasituasjonell veksling mellom standard og dialekt (D2). Observasjoner av språkbruk i gitte sosiale situasjoner blir skildra og sett i sammenheng med utsagn fra kvalitative intervju med de observerte språkbrukerne. Intervjumaterialet er ikke analysert språklig, men har vært gjenstand for kvalitativ, tematisk orientert analyse. Studenten skriver at samtalene er transkribert “ortografisk, men med innslag av talemålsnære former der det har vore relevant”. Med “ortografisk” mener studenten etter alt å dømme at transkriberinga har skjedd i tråd med standardortografi. Hvordan studenten har vurdert relevansen av mer talemålsnær transkripsjon, blir ikke satt ord på, og dette forholdet forblir uklart også i transkripsjonseksempla. Det blir ikke omtalt hvilke språklige trekk som har blitt transkribert i talemålsnær form, og hvorfor akkurat disse er relevante og interessante for en analyse der språklige realiseringer ikke undersøkes.

To tema utmerker seg i strategibegrunnelsene: (1) analyseformålet og (2) formidlingshensynet. Kategoriene trekkes ofte fram i sammenheng, og i noen tilfeller som hensyn som studenten har veid mot hverandre:

Jeg har vært opptatt av å finne en hensiktsmessig balanse mellom å gjengi tale så lydnært som mulig og å skrive en leservennlig tekst. Generelt har jeg derfor valgt å transkribere så lydnært som mulig ved hjelp av bokstavene i alfabetet. For bestemte fonem benytter jeg meg av IPA-tegn, men jeg bruker altså ikke en fullstendig IPA-transkripsjon. Det ville vært veldig tidkrevende og lite leservennlig. (B2)

Skriveren understreker betydninga av leservennlighet, samtidig som transkripsjonen må være tilstrekkelig detaljrik for analyseformål. Dette berøres i flere oppgaver. Det er ikke alltid klart hvem den antatte leseren er, men flere refererer til ikke-lingvister som tenkt publikum:

Jeg har med andre ord ikke fulgt IPA-systemet slavisk med den hensikt å gjøre materialet mitt tilgjengelig for folk uten språkvitenskapelig bakgrunn. (C3)

Grunnen til at jeg ikke har valgt for eksempel IPA, som er mer brukt i moderne språkforskning, er fordi jeg mener Norvegia er mer forståelig for lesere uten lingvistisk bakgrunn. Tegnene som brukes i Norvegia, er stort sett enkle å kjenne igjen, og forstyrrer ikke leseren unødige. (C4)

Resonnementa er gjerne nokså like, og det er grunn til å tro at en del har forholdt seg til samme metodeskildringer som forelegg.¹¹

Et annet hensyn er at transkripsjonene er autentiske og realistiske representasjoner av tale. Dette skinner gjennom i det ene eksempelet over i resonnementet om balanse mellom lydnerhet og leservennlighet. I en del oppgaver blir autenticitet og realisme framheva som vesentlig for analysen – altså at analysens integritet avhenger av en viss detaljeringsgrad. Andre ganger framheves autenticitet som vesentlig for at leseren skal få et så godt inntrykk av deltakerne som mulig, også der *hvordan* en deltaker snakker, ikke synes direkte relevant. Denne kategorien er interessant, og følgende eksempel kan tjene som illustrasjoner:

Jeg har valgt å benytte en ortografisk selvkonstruert transkripsjonsmetode da den faktiske ordbruken er mest interessant for oppgavens formål. Deltakernes muntlige språk og tidvis grammatiske feil er inkludert med å ønske om å gjengi språket realistisk. Transkripsjonssystemet er utformet med de stilistiske pregene jeg selv synes var relevante for å illustrere samtalens gang, [...] (A3)

Det har ikkje vore dialekttrekka i seg sjølv som har vore mitt forskingsobjekt, men innhaldet i forteljingane frå informantane. Det har vore eit mål å la informantane si eiga ‘stemme’ skinne mest mogleg gjennom, og derfor har eg latt dialektord vere med der dei har skilt seg merkbart frå skriftstandarden. (C1)

Studenten bak det første sitatet har ønska å gi et bilde av deltakernes faktiske språkbruk, inkludert stilistiske trekk, mens den andre uttrykker et ønske om å fange individets “stemme”. Det siste betyr muligens at en vil inkludere trekk som oppleves som vesentlige for informantens sosiolingvistiske profil, og som er egna til å reflektere personens individualitet og kanskje personlighet. I det andre eksempelet er det også underforstått at standardortografi anses som uegna til å fange informantenes “stemme” på samme måte som (mer) talemålsnær transkripsjon.

---

¹¹ Haugen (1988), Ulset (2002), Hårstad (2004) og Hårstad og Opsahl (2013) nevnes som kilder til resonnement om lesbarhetshensynet. Det er også sannsynlig at seinere arbeid har funnet inspirasjon hos tidligere studier, men uten at de fører opp konkrete henvisninger.

Vi finner påfallende like begrunnelser for valg av til dels svært ulike transkripsjonsstrategier. En mulig tolkning er at metateksten reflekterer studentenes forsøk på å skrive seg inn i samme fagtradisjon. Det vil si at de tekstlig forsøker å bli del av et praksisfellesskap der transkribering er sentralt, og også å delta i en diskurs knytta til måter å skrive om dette på. Det er spor i materialet av at studentene føyer seg inn i en slik fagdiskurs gjennom å spille på strategier og begrunnelser som er omtalt i tidligere arbeid (jf. fotnote 11). Dette ser tidvis ut til å være en retorisk øvelse, for vidt forskjellige tilnærminger blir legitimert med referanse til de samme resonnementa i fagtradisjonen. Slik sett later det til at et element av hviskeleken er involvert: Tematikkene og hovedpoenga i diskursen omkring transkripsjon – som leservennlighet og/eller autentisitet – går igjen på tvers av masterprosjekt, men de språkvitenskapelige og/eller vitenskapsteoretiske resonnementa som ligger mellom utsagna om praksis og valg av strategi, ser i en del tilfeller ut til å ha blitt transformert eller borte i traderinga. Tilbake står det gjerne et misforhold mellom det som blir framheva som vesentlig i metateksten, og det som ser ut til å ha vært den reelt vektlagte praksisen. Misforholdet utdypes i den neste delen av analysen, der vi går nærmere inn på hvordan transkripsjonene ser ut.

4.2 Analyse av transkripsjonspraksiser

Det er muligens flere idiosynkratiske tilløp i dette materialet enn det vi ville funnet i et tilsvarende utsnitt av studentarbeid som baserer seg på muntlige data, fra 1980- og 1990-tallet. Noen gjentakende motiv lar seg likevel ordne i tre tematiske hovedkategorier: Overskriftene som er brukt i dette delkapittelet, foregriper moment i diskusjonen av funn (del 5). Av plasshensyn antyder vi bare fortolkningene som ligger bak valget av overskrift her, før de vil bli videre utdypa i diskusjonen. Vi understreker at enkelte observasjoner tangerer flere kategorier og kunne forsvart en plass i mer enn éi av de tre hovedgruppene. Andre vektlegginger og fortolkninger ville ført til andre grupperinger, men vi har valgt å holde tallet på kategorier nede, både av hensyn til materialets begrensede omfang og plassen vi har til rådighet. Utdrag fra informantsamtaler som er gjengitt ved hjelp av en standardskriftnorm (bokmål eller nynorsk), blir ikke granska nærmere i denne delen.¹²

4.2.1 Spor av språklige hierarkier og ideologier

Til tross for at samtlige studier har muntlige data som empirisk basis, er det mange spor av at skriftspråksdomenet styrer transkripsjonspraksisene. For det første ser

---

¹² Teksteksempel som gjengis nøyaktig, settes i vinkelparenteser: <slik>. Innenfor skråstreker står fonemisk gjengivelse av eksemplene som artikkelforfatterne har tilført: /sli:k/. Tilsvarende eksemplene fra det empiriske materialet blir gjengitt </sli:k/>. Der vi anser det som nyttig, er normert form og/eller grammatisk informasjon føyd til i en parentes bak eksempelet.

vi at de aller fleste organiserer transkriberte eksempel i tråd med ortografiske konvensjoner. Det innebærer at ytringene er ordna i perioder, dvs. strenger (setninger og setningsemner) med klare ordgrenser, stor forbokstav og sluttegn (sjeldnere komma). Gjennomgående får også proprier stor forbokstav. For eksempel opptrer varianten <Nårge> (C3) (*Norge*) med *å* for å indikere hvordan vokalen er realisert, men likevel beholdes versalen, som naturlig nok ikke har relevans for det foniske. I noen tilfeller bryter notasjonsmåten med konvensjonell skriftorganisering uten forklaring. Det gjelder for eksempel en variant som <eller'no> (C2), der apostrofen neppe indikerer elisjon av en lyd, slik den gjør i <lærer'u> (A4) (*lærer du*). Uttalen av “og sånn” slås sammen til både <åssån> (D4) og <åsånn> (B5). På samme måte blir “for at” gjengitt som <førratte> (B5), og “i fra” som <ifrå> (C4). Slike sammenskrivninger er trolig forsøk på å gjengi prosodiske forhold som oppleves som markerte sammenlikna med konvensjonell rettskriving. I noen tilfeller, som <snær> for “sånn her” i nordnorsk (B4), kan notasjonsmåten indikere at studenten er på sporet av en leksikaliseringssprosess, men heller ikke dette blir diskutert.

Videre overholdes skriftspråkkonvensjonene i mange tilfeller der ortografien er i utakt med uttalen. Det gjelder særlig ord med *hv-* (*hvem, hvor, hvis* mfl.), *hj-* (*hjelp, hjemme* mfl.), *g(j)-* (*gjøre, gikk* mfl.) og bestemt form av substantiv med *-(e)t* (*huset, hjertet* mfl.). Det er usannsynlig at disse lydene faktisk blir realisert, så her slår den ortografiske logikken gjennom.¹³ Final *g* i suffiksa *-ig* og *-lig/leg* er en lokal uttalevariant for eksempel i vestnorske og midlandske talemål, men skrivemåter med *-g* i materialet, f.eks. <artig> (C2) og <spasommelig> (D4), er heller uttrykk for ortografi-lojalitet. På samme måte blir “stumme” *d*-er beholdt i stor utstrekning, selv i omgivelser der det blir gjort andre justeringer for å gjenspeile uttalen presist: <håldē> (B5) (*holde*, inf.) opptrer i en studie der uttalen etter alt å dømme er /holē/. I varianten <stand> (C2) (*stad, sted*), for uttalen /stan/, blir det til og med tilføyd en *d* som må sies å være språkhistorisk malplassert.

Det er en tendens til at grafembruk som har støtte i skriftstandardene (særlig bokmål), blir anvendt i transkripsjonene, mens sjeldnere typer blir uttrykt ved hjelp av spesialtegn. For eksempel er lyden /ç/ høyfrekvent ordinitialt, i skrift representert med blant annet *kj-*, *tj-* og *k+[fremre vokal]-*, mens den er sjeldnere ordinternt – spesielt i bokmål, der trekket er svært markert (jf. Berg & Aa, 2021, s. 31–32). I materialet ser vi at ei rekke ord med initial /ç/ transkriberes normal-ortografisk, f.eks. <tjene> (C4) og <kjøle> (*kjølen*, forsterker) (C3), mens spesialsymbol blir brukt når lyden opptrer andre steder i ordet: <niço> (*nitten*, tallord) (C3), <iççe> (*ikke*) (C3) og <tæ¹nçe> (C2) (*tenker*, pres.). I C4, om talemålsutvikling i et trøndersk samfunn, blir det presisert at Norvegia-tegnet for ustemt palatal frikativ vil bli brukt, men seinere i teksten opptrer dette bare én gang initialt i transkriberte ordformer. Ellers blir skriftnormens staving brukt, i f.eks. <kjiņņe>

¹³ A1 er blant de få som opplyser om at “stumme” bokstavar” ikke blir gjengitt i transkripsjonene. Hva som ligger i “stumme”, blir ikke gjort greie for, og i transkripsjonsutdraga finnes det eksempel på at det som mest trolig er “stumme bokstaver”, har blitt stående, som <løpet> og <arbæid>.

(*kjenne*, inf.) og < *tjene* > (*tjener*, pres.), mens spesialtegnet dukker opp på andre steder i ordet, som i < *røk* > (*røyke*, inf.) og < *nykyl* > (*nøkkel*). Forskjellsbehandlninga kan skyldes at studentene har møtt palatalisering av velarer (i innlyd) som tema i dialektologisk pensumlitteratur (jf. f.eks. Mæhlum & Røyneland, 2023, s. 94–95), og at bruken av spesialtegn reflekterer bevissthet om dette trekket. Tankegangen kan også spores i oppgave C3, der ‘c’ innledningsvis omtales som en “latinsk bokstav” også når den blir brukt som IPA-tegn med en annen lydverdi (f.eks. i < /icc/ > *ikke*), mens ‘ç’ entydig blir ansett som et spesialtegn.

At *e* foran *r* i mange tilfeller representerer en /æ(:)/, blir tatt for gitt i flere av studiene. Dermed blir uttaleformer som /dæ:r/, /hæ:r/ og /væχt/ gjengitt som < *der* > (B4), < *her* > (B3) og < *hvert* > (D2). Som en konsekvens blir ei realisering som faktisk har /e:/ i *her* (adv.), ved et tilfelle markert *ad hoc* som < *hêr* > (B1). Hvor naturalisert dette sambandet er, ser vi også i < *nættverk* > (B1): Senking er markert i den første vokalen, mens den andre vokalens lydverdi regnes som så opplagt at den blir stående som < *e* >, selv om de to lydene trolig er uttalt nesten identisk.

Like naturalisert oppfattes koplinga mellom samband av *r*+ [konsonant] og retrofleks uttale. At *rt* korrelerer med /t/, *rn* med /ŋ/ osv., tas for gitt, og bare et fåtall transkripsjoner inneholder en annen notasjonsmåte.¹⁴ C3 er blant dem som setter inn vokaltegn som presumptivt ligger nærmere uttalen, mens (sannsynlige) retroflekse samband ikke blir gjengitt med spesialtegn: f.eks. < *værtfall* > (*hvert fall*), < *introvært* > og < *fårði* > (*fordi*). I enkelte tilfeller forstås retrofleks-emblema som selvstendige digrafer som blir brukt til å uttrykke lydforhold som ikke har primær forbindelse med grafema. Dette ser vi blant annet når < *varn* > (B3) blir brukt for å gjengi retrofleks (eller postalveolar) uttale av *vann*, < *hært* > (C2) for /hæt/ (*halvt*) og < *skuurn* > (A1) for /skû:ŋ/ (*skolen*). En slik notasjonsmåte er lingvistisk misvisende, men like fullt i tråd med en folkelig skrivepraksis som kan spores tilbake til 1800-tallet (Hårstad, 2023, s. 207), og som også har vært i bruk i faglige framstillinger (jf. f.eks. Borg, 1995, s. XXX).

Andre ortografiske prinsipp blir i stor grad bevart, som etymologisk *gt* (*sagt* og *lagt*). Foran /t/ blir /g/ avstemt til [k], men skrivemåten beholdes i former som < *sæigt* > (A2) og < *høgt* > (B1). Et annet eksempel er utstrakt bruk av enkel *m* finalt i ord. Når konvensjonen brytes, er det i ord som skiller seg fra skriftnormalene på andre måter. Dermed ser vi < *som* > og < *dem* > parallelt med < *sømm* > (*som*, subj.) og < *dømm* > (*de/dem*, pron.) i C4, selv om vokalkvantiteten er lik. Når C3 bruker både < *kom* > (*kom*, pret.), < *fæm* > (*fem*, tallord) og < *hæm* > (*heim*, adv., /hæ:m/), tildekkes samtidig informasjon om vokallengden fordi skriftkonvensjonen fastholdes uten at kvantitet blir markert på andre måter. Et eksempel på “halvveis” frikopling fra ortografiske normer finner vi i D4 når < *vem er vem* > (*hvem er hvem*) noteres *uten* skriftnormens “stumme” *h*, men *med* ordfinal enkel *m*. Skriftnormens sterke grep kan vi også se når A4 skriver < *hvaLær* > (*hvaler*) og B1 bruker apostrof i < *or'* >

¹⁴ I D3 er /r/-kvaliteter et sentralt tema, og retrofleks uttale inngår i variasjonen. Studien skiller mellom samband av *r*+ [konsonant] der framtunge-*r* ([r]) inngår, som < /mæstəpartn/ > og < /burte/ > (*borte*), og samband med retrofleks uttale, som < /kla:t/ > (*klart*), og < /jut/ > (*gjort*).

(ord). I det første eksempelet er det gjort to endringer for å øke samsvaret med uttalen (innsetting av <L> for retrofleks flapp og modifisering av vokalen i flertallssuffikset), men *h*-en, som ikke blir realisert i tale, består like fullt. I det andre eksempelet inkluderes et grafisk spor av et historisk lydforhold som er reflektert i skriftnormen, men som strengt tatt ikke har relevans for den uttalen som skal transkriberes.

Det er altså mange tegn til at normert skriftspråk står som det opplagte referansepunktet for transkripsjonene vi har nærlest. Ofte kan valga forstås som refleksjoner av “normalskriftbildet” uavhengig av skriftspråkvariant, men ikke overraskende er det konvensjoner knytta til bokmålet som dominerer.¹⁵ Det som kan regnes som den mest typiske leseuttalen (med retroflektering som i østlandsk, trøndersk og nordnorsk), later til å ligge som umarkert basis for mange av skriftfestingene, og også omtalen av grafem som er “stumme”, relateres til denne ukodifiserte normen. Det at enkelte uttalevarianter blir transponert til bokmålsortografi, bidrar dessuten i flere tilfeller til å forstørre avstanden mellom “det normalspråklige” og “det dialektale”. Eksempel på dette finner vi i studien A2, som omhandler språkvalg blant brukere av et nordøstlandsk talemål. Her kan vi innledningsvis lese at transkripsjonen “er basert på normalortografi”, men at det er “lagt vekt på å markere” de språklige variablene som har relevans for problemstillinga i studien. Én slik variabel gjelder det personlige pronomenet i tredjeperson flertall. I datagjennomgangen blir tradisjonsvarianten gjengitt som <dømm>, mens den modifiserte varianten (omtalt som “regional variant”) er <de og dem> (i hhv. subjekts- og objektsposisjon). Uttalen er etter alt å dømme /di:/ og /dem/, og hvis en følger prinsippa for resten av transkripsjonen, skulle dette gitt *di* og *dem*. I stedet blir bokmålets stavemåter brukt, i tråd med “normalortografi”-prinsippet som blir presentert tidligere, mest trolig fordi variantene blir identifisert som “de normale” i talt bokmål. På samme måte framheves distansen mellom de “normalspråklige” variantene <hvem, hvordan, hvorfor, hvor>, omtalt som “regionale varianter”, og de mer lokale <åkken, åssen, åffer, å hænn>. En notasjonsmåte som *voffår* er trolig mer representativ for den faktiske uttalen av *hvorfor*, og da framstår også tradisjonsforma *åffer* som mindre markert.

Observasjonene i denne kategorien reflekterer en naturalisert grafosentrisk ideologi, som legger føringer for å fortolke skriftspråk som primært og talt språk som sekundært. Tendensen er også at skriftspråk – særlig standardisert skriftspråk – anses som den beste, mest utvikla og prestisjefulle forma for språk (f.eks. Blommaert, 2004, s. 8). At bokmålet figurerer som referansepunktet når studentene transkriberer, er ikke overraskende. Bokmålets konvensjoner framstår, i kraft av varietetens status og prestisje i det norske språksamfunnet, som

---

¹⁵ Et unntak er lånord fra engelsk, som ved flere tilfeller gjengis i engelsk normalortografi uten at detaljer om faktisk uttale blir angitt (<crazy, stuck, classy, zombien, kind of> mfl.). Forkortelsen <EJ> (brukt som personnavn) forklares med utgangspunkt i en engelsk “lekmannslogikk”: <uttales Idjei>. Heller ikke personnavn blir transkribert, og dermed opptrer både <Celine Dion> (A1), <Arne Brimi> (B1), <Jack Black> (D4) og flere andre uten angivelse av uttale.

umarkerte og sosiolingvistisk sett “nøytrale” for mange norske språkbrukere (jf. f.eks. Mæhlum, 2020, kap. 8 med ref.).

4.2.2 Spor av studentenes rolleforståelse

Den andre kategorien av observasjoner vitner om at studentene forsøker å ta flere hensyn når de velger transkripsjonsstrategi. De transkriberer for å legge til rette for forskninga, men også med blick for andre roller de har når de rapporterer om denne. Kort sagt kommer det fram hvordan transkripsjon er ei identitetshandling; gjennom transkripsjonstekniske valg posisjonerer de ferske fagskriverne seg i forhold til ulike mottakergrupper.

Som vi var inne på i del 4.1, blir hensynet til leseren hyppig nevnt når studentene gjør rede for transkripsjonsstrategiene sine. En motivasjon er ønsket om å gjøre skriftbildet minst mulig fremmedarta for leseren, og dette legitimerer samtidig at tallet på særsymbol blir holdt nede. Tegn fra IPA-alfabetet er i bruk i flere av studiene, men i transkripsjonene er de ofte holdt utenfor. Det er til og med eksempel på at bruk av IPA-tegn blir forklart ved hjelp av en slags “lekmannslogikk” i parentes: <ɪʃe (isje), ʃe (sje)> (D4). Formuleringa <oppi (med o-uttale)> (C2) indikerer at studenten er bevisst på at grafemet *o* kan være knytta til flere lydverdier. Men i stedet for å anvende et entydig lydsymbol legger hen altså til ei parentetisk forklaring som forutsetter at leseren har samme oppfatning om hva som er “normal” uttale av *o* (mest trolig [u]).

Foruten IPA-tegn støter vi på noen få andre særsymbol. Tegnet <ɿ> (for retrofleks flapp) er mest frekvent, og det blir omtalt som et lån fra Norvegia-alfabetet, selv om det strengt tatt er en allograf av Storms tegn (se 2.2).¹⁶ Ellers brukes lett tilgjengelige grafiske tegn som versalen <L> (for retrofleks flapp), sirkumflekstegn <^> (markering av “avvikende” vokalkvalitet) og apostrof <'>. Apostrofer opptrer i flere omgivelser, og det er ikke alltid opplagt hvilken funksjon de er ment å ha. I oppgave A1 blir de brukt til å markere både trykkplassering og enklise: <bal'lett> må forstås som eksempel på det første, mens <har'kji> (*har ikke*) handler om at den trykksvake nektelsen “henger på” verbalet. Også <bor'u> (A4) (*bor du*) er markering av enklise, mens apostrofen i <plan'> (B1) (*planen*) og <by'n> (A2) (*byen*) antyder elisjon, altså lydbortfall. Bruken av apostrof er i det hele tatt lite konsekvent, og i noen tilfeller kan en mistenke at apostrofen fungerer som et slags universalsymbol der transkripsjonsjobben har vært (for) utfordrende. Eksempel på dette er <ver'n> (C2) (*verden*, dat.f.sg., trolig uttalt /vê:ŋ/) og <dø'ørn> (C4) (*døra*, dat.f.sg., trolig uttalt /dô:ŋ/). Også parenteser dukker opp i transkripsjonene, som i </Bu(r)ʃət/> (D3) (*bortsett*). Her er parentesens sannsynligvis ment å hjelpe leseren med å forstå hvilket leksem som er uttalt, eller å illustrere opphavelig og modifisert variant i ett uttrykk, men det spørs hvor intuitiv den

---

¹⁶ Både dette symbolet, “1 med strek”, og enkelte andre som omtales som Norvegia-tegn, opptrer med den forma de har i tegnmenyen i vanlige tekstbehandlingsprogram. Dette har trolig si forklaring i at Norvegia-fonten er vanskelig tilgjengelig.

parentetiske *r*-en oppleves. Noen steder kursiveres enkeltleksem i transkripsjonene. Denne grafiske markeringa blir ikke forklart, men det kan se ut til at den enten framhever språktrekk som er sentrale for analysen, eller så er kursiv ment å antyde prosodiske mønster (som emfase) i den aktuelle ytringa.

Flere av studiene der palatale lyder er involvert, griper til en tegnbruk med lang forhistorie i folkelig dialektskriving, nemlig innsetting av *i* eller *j* (jf. Vikør, 2004, s. 278–279). Den første varianten kommer foran konsonanten (ViK[K]), mens den andre kan komme både før og etter (VjK[K]) eller VK[K]j). I vårt materiale ser vi dette i bl.a. ⟨aindre, ståjlt, vannj⟩. I noen tilfeller brukes notasjonsmåten i kombinasjon med IPA-tegn, og da får vi hybridformer som ⟨hainnbaiλλ⟩ (B1) (*handball*). Både disse og varianter som ⟨ainnja⟩ (B5) (*anna*, dem.), ⟨tæinkje⟩ (A2) (*tenker*) og ⟨allijerede⟩ (B3) (*allerede*) kan dessuten være nokså krevende å avkode, selv om notasjonsprinsippet er kjent fra mange ikke-faglige tekster.

Prinsippet om å tilstrebe leservennlighet gjennom å minimere tallet på spesialsymbol er både rasjonelt og sympatisk, men da framstår det nokså paradoksalt at det i mange tilfeller gjør skriftbildet ekstra komplisert. I former som ⟨mæd⟩ (C2) (*med*, prep.) og ⟨rottefangæη⟩ (D4) (*rottefangeren*) beholdes ortografiske trekk som ikke samsvarer med uttalen (*d* realiseres ikke, og *ng* er én lyd, [ŋ]), men samtidig blir det gjort modifiseringer som skal fange opp flere detaljer i den faktiske realiseringa (hhv. senking av vokal og retrofleks uttale av *rn*-samband). Det er ikke opplagt at en slik strategi faktisk hjelper på leserens forståelse.

Det er flere former for detaljering, både med og uten spesialsymbol, som tynger lesinga uten å gjøre materialet bedre egna til variasjonsanalyser. Én måte å forstå disse tilsynelatende vilkårlige valga på er som vitnesbyrd om utført data-prosessering. Detaljer som spesifiserer visse fonetiske forhold, kan fortolkes som ei slags forevisning av at materialet har blitt lagt under lupen og behandla slik fagtradisjonen forventer. En *for* normalortografisk gjengivelse framstår som tegn på lite prosessering, og løsninga blir å tilføye grafiske detaljer som bryter med det konvensjonelle skriftbildet, og som indekserer vitenskapelighet. Vi mener at enkelte slike strategier kan forstås som retoriske grep, og som ledd i akademisk etosbygging, mer eller mindre uavhengig av vurderinger av hvilken funksjon de transkriberte formene har for analysen. Slik tolker vi ⟨øinene⟩ (A1) (*øynene*), ⟨kjue⟩ (A1) (*tjue*) og ⟨gjikk⟩ (B1) (*gikk*), som ikke hever presisjonsnivået og samtidig fordreier standardortografien. Varianten ⟨kongkret⟩ (B2) (*konkret*) kan også forstås slik. Den velare nasalen som uttalen av sambandet *nk* i de fleste tilfeller involverer (altså /ŋk/), blir forsøkt inkludert, men ikke ved hjelp av et spesialtegn. I stedet tilføyes en *g*, sannsynligvis fordi digrafen *ng* anses som den mest forutsigbare skriftspråklige representasjonen av velar nasal. En kan også undres over stavemåten ⟨kansje⟩ (B5) (*kanskje*) når *skjer* (pres.) i samme tekst gjengis som ⟨skjer⟩.

I enkelte tilfeller antyder notasjonsmåter hvordan et utsagn blir fortolka. Det gjelder bruk av anførselstegn, som i ⟨mange “fine” oṽ⟩ (C2) og ⟨sånn “konkret” dialekt⟩ (B2). Det er rimelig å se disse grafiske markørene som spor av en

pågående analyseprosess, der studenten tillegger informantutsagnet ei viss intendert mening.

4.2.3 Spor av lav bevissthet om transkriberingens betydning og sosiolingvistiske kraft

En tredje hovedtendens er lite refleksjon om hva transponeringa av tale til skrift skal tjene til, og hva som kan være det indeksikalske betydningspotensialet til ulike grafiske valg.

Som nevnt er alle transkriberingsoppgaver gjenstand for strategiske valg. Normalt legger ressursituasjonen klare føringer, og i så måte er det lett å forsvare den begrensede detaljeringsgraden de fleste legger opp til; mer nøyaktig transkripsjon krever for mye tid og arbeidsinnsats. Da er det desto mer overraskende å støte på mange notasjonsgrep som tilfører materialet mer variasjon enn de lydlige realisasjonene innebærer. Det er en rekke eksempel på “overflødig” transkribering. I en av studiene settes for eksempel IPA-tegnet ⟨ʃ⟩ inn for sambandet *rs* og initialt *ski-*, f.eks. ⟨væ:ʃ⟩ (*værs*) og ⟨ʃikkeli⟩, for å indikere palatoalveolar eller retrofleks uttale, mens samme lyd i bl.a. ⟨sjå⟩ (*inf.*) og ⟨sjør⟩ (*selv*) ikke gjengis slik. Dermed åpner skriftfestinga for at det finnes variasjon i distribusjonen av denne lyden avhengig av strukturelt opphav, mens redegjørelsene ellers i studien ikke inkluderer dette poenget.

Et annet eksempel er fra B2, som innledningsvis legger stor vekt på retroflekse uttalevarianter som målmerke, og som derfor vil bruke “IPA-tegn for å vise dem der de fins”. I den påfølgende dataframstillinga blir retroflekse lyder gjennomgående markert, til og med i sandhi-posisjon, altså over ordgrenser: ⟨jø dʊ⟩ (*gjør du*), ⟨dæ ɲede⟩ (*der nede*) osv. Det er imidlertid lett å finne tilfeller av at slike lydsamband ikke er markert, og når både ⟨Mene dʊ⟩ og ⟨mener du⟩ forekommer, ved siden av ⟨kåmmer ne⟩ (*kommer ned*), ⟨bo ɲå⟩ (*bor nå*), ⟨elle ʃånn⟩ (*eller sånn*) og ⟨mer sånn⟩, blir det uklart hvilken status variasjonen har. De videre analysene tematiserer ikke trekket, og den grafiske spesifiseringa gjør skriftbildet unødig komplekst og antyder variasjon som (trolig) ikke eksisterer.

Det går også an å se noen av de redundante spesifiseringene som forsøk på å understreke dataenes lydlige eller muntlige natur. Det gjelder blant annet sammenskriving av den typen vi allerede har berørt (4.2.2). Varianter som ⟨åʃia⟩ (D4) (*år sia*) og ⟨ævekkje⟩ (B5) (*jeg vet ikke*) ville latt seg ordne i atskilte ordformer, men studenten velger en framstillingsmåte som vektlegger det muntlige: den uavbrutte strømmen av lyd der det ikke alltid er like enkelt å skille ut de leksikalske enhetene. Dette aspektet er irrelevant for analysene, så notasjonsmåten tilfører lite annet enn ei ekstra understreking av det foniske. Feilaktig bruk av lengdetegn, som i ⟨me:i⟩ (D2) (*meg*), ⟨/Fɔ:(r)/⟩ (D3) (*for*, konj.) og ⟨da:⟩ (D3) (*det*, *det.*, her som trykklett formelt subjekt), kan forstås som framheving av lydlighet. Det “kolon-aktige” symbolet har studentene trolig møtt i forbindelse med nettopp omsetting av lyd til skrift.

5 Diskusjon

5.1 Konsekvenser og implikasjoner

Et fellestrekk ved mange oppgaver i utvalget er liten bevissthet om at transkripsjoner kan utvikles og tilpasses for ulike formål i ulike stadier av forskningsprosessen. Vi kan her skille mellom det som skjer “bak scenen”, i arbeidet med datainnhenting, bearbeiding og analyse, og det som skjer “på scenen”, når funna blir presentert og argumentert for i rapportform. Det er, som vist, enkelte som begrunner transkripsjonsstrategiene med henvisning til forhold ved analysen, altså det som skjer “før sceneteppet går opp”. Samtidig viser mange bevissthet om at detaljerte transkripsjoner, skreddersydd for analyseformål, er vanskelige å lese for ikke-lingvister, og flere omtaler transskripsjonene som resultatet av ei avveining mellom det som er tjenlig for forskningsarbeidet, og det som er leservennlig. Hos flere som løfter begge disse hensyna, skimter vi imidlertid en mangelfull refleksjon om at en ikke nødvendigvis må velge *mellom* dem. Det er grunn til å problematisere dette. Poenget er ikke – og bør ikke være – å klemme ut en transkripsjonsstrategi som tjener alle formål *samtidig*. Det primære hensynet bør være til det som er formålstjenlig vitenskapelig sett og samtidig forskningsetisk legitimt. Eventuelle tillempinger for mindre spesialiserte lesere bør komme i andre rekke, både fordi det prinsipielt er sekundært i et vitenskapelig arbeid, og fordi de bør være informert av de funna en har gjort. Ved å bruke lesbarhet som rettesnor for transkripsjonsmåte risikerer analytikeren å overse forhold i primærdataene – som jo er lydopptaka – og samtidig å tilføre arbeidet en sirkelargumentasjon og ugyldige og upålitelige konklusjoner: Om en transkriberer bare det en forut for analysen antar er vesentlig, vil en ha begrensa muligheter for å finne grunnlag for andre konklusjoner, og mulighetene for ny kunnskapsdanning blir tilsvarende innskrenka.

Svært idiosynkratiske og lite etterrettelige transkripsjonsstrategier har konsekvenser også for gjenbruksverdien av datamaterialet. Vi har sett bort fra oppgaver som er tilknyttet forskningsprosjekt, og som har samla inn materiale for korpus med gitte retningslinjer for transkripsjon. Transskripsjonsstrategier for gjenbruk av data finnes altså, men det er grunn til å problematisere at tilgjengeliggjøring og gjenbruk av data er så lite påakta i utmeislinga av transkripsjonsstrategier i mer frittstående studier.

I analysen av studentenes metatekstlige innramming av transkribering trakk vi fram som eksempel hvordan én student hadde som overordna strategi å gjengi informantene sine “ortografisk, men med innslag av talemålsnære former der det har vore relevant”. Hva som lå til grunn for vurderingene av relevans, utdypes ikke. I den kvalitative analysen i denne samme oppgaven (D2), der to av deltakerne i studien blir gjengitt, brukes ulik skriftspråksnorm som utgangspunkt. I presentasjonen av de to deltakerne beskrives deltaker 1 som bruker av “ei sentral austlandsk dialekt”, og i analysekapittelet gjengis denne deltakeren overveiende standardortografisk, på bokmål. Det er kun pronomenforma ⟨hu⟩ (*hun*, f.sg.) som

er eksempel på ikke-standardortografisk gjengivelse. Den andre intervjudeltakeren blir skildra som en språkbruker med bakgrunn fra ulike steder i det vestnorske talemålsområdet, men med særlig språklig tilknytning til Sunnhordland. I informantsitata i analysedelen finner vi ikke-standardortografisk gjengivelse som fanger flere av målmerka som oppgis å kjennetegne talen til denne informanten. Et eksempel er *a*-ending i infinitiv, som både bryter med *e*-infinitivene i teksten ellers og dialektologisk plasserer informanten i det vestnorske *a*-målsområdet. Transkripsjonsvalga – både det å gjengi informantene med ulik skriftnormal og den ulike frekvensen av ikke-standardortografiske innslag i transkripsjonene – bidrar til at de to informantene framstår som sosiolingvistisk ulike i skrift, og språket deres indekserer vidt forskjellige forhold. Denne studentenes strategi er ikke unik, men eksemplifiserer en tendens i materialet: liten bevissthet om den sosiolingvistiske markørfunksjonen som ulike transkripsjonsmåter vil ha, og – ikke minst – en mangel på metarefleksjon omkring valga som er tatt.

Transkripsjon angår både (1) de institusjonelle normene for etisk forskningspraksis, som “skal bidra til at forskning er åpen, kollektiv, uavhengig og kritisk” (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora [NESH], 2021, s. 5), (2) sannhetsnormene, som angår blant annet forskningas redelighet og ærlighet, og (3) de overordna metodologiske normene knytta til forhold som etterrettelighet og etterprøvdhet (NESH, 2021, se særlig innledningsdelen). Idiosynkrasier, uregelmessighet eller regelrett slurv i transkripsjonsprosesser kan gå på bekostning av andre forskeres mulighet til å underlegge arbeidet etterprøving og kritikk, og innebærer potensielt brudd på alle disse normene. I tillegg angår transkripsjon forskningas framstilling av grupper og individ. Et vesentlig forskningsetisk prinsipp er ivaretagelsen av menneskeverdet gjennom, for eksempel, å minimere risikoen for at forskninga medfører skade og urimelig belastning for de som deltar i den (jf. NESH, 2021, s. 5). Sosiolingvistiske studier tematiserer ofte (tale)språklige praksiser som er marginale i et språksamfunn, enten fordi de kjennetegner grupper av språkbrukere som er statistisk sett marginale og/eller sosiokulturelt marginaliserte, eller fordi de representerer lite utbredte, idiosynkratiske eller på andre måter markerte språklige fenomen i en viss samfunnskontekst. Preston (1982; 1985) har pekt på en liknende problematikk i sin kritikk av amerikanske folkeminnegranskeres gjengivelse av tale – og dermed talere. Folklore – det vil si folkelig traderte praksiser, kunst- og kulturuttrykk – er i teorien allestedsnærværende, men blir helst beskrevet blant grupper som på en eller annen måte skiller seg ut, og som det hefter negative stereotyper ved, hevder Preston (1982, s. 306). Han omtaler dette som “the folklore problem” og påpeker at dette metodologiske problemet har et lingvistisk uttrykk: De språklige formene som framheves gjennom ikke-standardiserte skrivemåter, er ofte det som slår transkribenten selv som ikke-standardisert eller uvanlig (Preston, 1982, s. 306). Mange av eksempla vi har vist til i analysen, illustrerer nettopp hvordan kandidatene transkriberer de stemmene de hører, med

utgangspunkt i subjektive vurderinger av hva som er påfallende ved dem. I denne vurderinga er det tre norminstanser som ser ut til å stå sentralt: (1) kandidatens eget talespråk; (2) en uoffisiell, sørøstnorsk talespråkstandard; og (3) skriftlige standardnormer, og da spesielt bokmål. Paradoksalt nok kan slike ubevisste vurderinger medføre at språkforskeren nedfeller i sin vitenskapelige praksis de samme sosiolingvistiske mekanismene og relasjonene som en utforsker. Jaffe (2006, s. 179) har for eksempel illustrert hvordan transkripsjoner med ikke-standardortografiske element, bærer sosial mening: Skriftliggjøring som er ment å vitne om dataenes muntlige karakter, indekserer informalitet og spontanitet, mens transkripsjoner som gjengir dialektale trekk, bidrar til å posisjonere en taler som en autentisk bruker av en gitt varietet. Dette er ifølge Jaffe “one of the many forms of covert acts of interpretation that are embedded in academic writing” (sst.), det vil si handlinger som reflekterer sosiolingvistiske fortolkninger hos den som transkriberer.

Vi mener at en del av den ikke-standardortografiske gjengivelsen av tale først og fremst tjener som retorisk grep (jf. Mishler, 1991). Valget av transkripsjonsmåte synes å være motivert av at den indekserer vitenskapelighet og tilknytning til et gitt faglig praksisfellesskap, nærmere bestemt den norske sosiodialektologiske tradisjonen vi skildret innledningsvis (del 2.2). Jaffe (2006, s. 179) har påpekt hvordan ikke-standardortografiske elementer er nettopp faglig autentifiserende grep i språkvitenskapelige tekster i kraft av at de signaliserer at lingvistens korpus er autentisk og på den måten indekserer profesjonell legitimitet. Transkripsjonskonvensjoner – eller ei form for bevisst spill på slike – kan altså fortolkes som et ledd i akademisk etosbygging, mer eller mindre løsrevet fra vurderinger av hvilken funksjon de transkriberte formene har for analysen. Jaffe relaterer dette blant annet til den tradisjonelle oppvurderinga av ‘naturlig’, ‘spontan’ og ‘autentisk’ tale innenfor anvendt språkvitenskap og sosiolingvistik (jf. også Bucholtz, 2003; Eckert, 2003) – et perspektiv som også har slått gjennom i norsk sosiodialektologisk forskning (jf. Mæhlum, 2011).

Talespråkforskere bør være bevisst den sosiolingvistiske makta de sitter på når de gir individ ei stemme i forskningsarbeid. Det gjelder særlig om stemmene som forskeren målbærer, representerer undertrykte og sårbare grupper. Bevissthet og refleksivitet omkring betydninga av og mulige utfall av ulike transkripsjonsvalg er nødvendig for å unngå at forskningspraksiser bidrar til minorisering av språkbrukere (f.eks. Léglise & Alby, 2006) gjennom konstruksjon og/eller reproduksjon av marginaliserte identitetsposisjoner. Dette bunner altså i flere forhold: (1) at sosiolingvister ofte forsker på individ og grupper som er marginale, marginaliserte eller til og med sårbare, og (2) at de i kraft av fagfeltets sentrale teoretiske teser bør være godt posisjonerte for å ta reflekterte og faglig informerte valg. Vi legger til (3) at språkforskeres praksiser knytta til rapportering av taledata kan danne presedens for andre (jf. Preston, 1985, s. 329), også utenfor faglige kontekster.

5.2 En beste praksis?

På seg selv kjenner en andre, heter det. Det gjelder i høyeste grad tilnærminga vår til dette temaet og materialet. Vi kjenner godt kvalene som kan ledsage prosessen med å bearbeide et datatilfang for videre analyse, fra rolla som masterstudent, som veileder for masterstudenter, og som forsker med talespråklig empiri. Derfor vet vi også at få kjenner rådvillheten bedre enn forskernovisene som gjør alt for å ikke trå feil, men som i søken etter Den *Aller Beste* Praksisen likevel havner på gyngende grunn. Vi understreker at vi har stor forståelse for at pragmatismen får styre studenters transkribering. Masterprosjekt har stramme tidsrammer, og særlig de som skriver masteroppgaver som del av ei lærerutdanning, har andre vilkår og forutsetninger for prosjektet enn det som var tilfellet for dem som i si tid tok hovedfag i nordisk med en talemålsstudie. Disse to tradisjonene har ulike rammer for teoretisk fordypning og praktisk gjennomføring av empiriske undersøkelser, og det er derfor ikke overraskende at også transkripsjonsprosessen må nedskaleres i tråd med dette. Likevel kan verken studenter eller veiledere frikjennes for refleksjon om følgene av ulike transkripsjonstekniske valg.

Med denne studien legger vi trolig stein til byrden for opprådde masterstudenter – og kanskje også veilederne – siden vi peker på mange problem uten å tilby håndfaste løsninger. I lys av det vi innledningsvis skrev om transkripsjon som teori og som sosiokulturelt posisjonert vitenskapelig grep, er det imidlertid ikke mulig å by på en “fasit”. Vårt poeng har heller ikke vært å mane til oppslutning omkring én bestemt og objektivt sett mer riktig transkripsjonspraksis, for en slik finnes ganske enkelt ikke. Som Mishler (1991, s. 277) påpeker, er transkripsjoner våre konstruksjoner, og dette er også noe av det som gjør transkripsjoner til en essensiell del av virksomheten til språkforskere.

Dette er en sentral erkjennelse for den som skal utforme en faglig og forskningsetisk forsvarlig transkripsjonsstrategi. Jaffe (2006, s. 181) er blant dem som tar til orde for varsomhet når andres stemmer skal representeres i skrift, og hun framholder at ikke-standardortografiske gjengivelser bør være:

- (1) motivert av tydelig artikulerte, deskriptive og analytiske målsettinger;
- (2) begrensa til representasjoner av element som er saliente for en spesifikk analyse;
- (3) brukt like konsistent og stringent som fonetiske transkripsjonsmåter; og
- (4) eksplisitt identifisert overfor leseren som grep som fyller bestemte formål.¹⁷

Disse råda er gode retningslinjer, og særlig det siste rådet om å omtale det en velger å gjøre. En kan aldri eliminere den sosiolingvistiske markørfunksjonen som ulike transkripsjonsmåter har. Da gjelder det i stedet å *denaturalisere* metodene som blir valgt, det vil si “draw the reader’s attention to them as academic tools, and thereby, to undercut the covert activation of social and linguistic indexicalities” (Jaffe, 2006, s. 181; se også Bucholtz, 2000 og Oliver et al., 2005).

---

¹⁷ Vår oversettelse. Punktinndeling og nummerering er som hos Jaffe (2006).

6 Avrunding

Utvalget vi har basert denne studien på, favner vidt når det gjelder både forskningstematikker, -formål og tilnærminger til transkripsjon. Det er like fullt et avgrensa nedslag vi har gjort, og funna er bare til en viss grad representative for forskningsfeltet som helhet. Dette forsøket på “diagnostisering” illustrerer likevel at det er god grunn til å gi mer rom for refleksjon omkring de valga en transkripsjonsprosess innebærer. Økt bevissthet om at de strategiene en lander på, potensielt påvirker både forskningas utfall og funnas validitet og reliabilitet, bør inngå som en essensiell del av skoleringa i vitenskapelig virksomhet – om det er i lingvistisk retning eller noe helt annet. Særlig for sosiolingvister er det helt vesentlig å ha et reflektert forhold til omvandlinga av lyd til skrift. Den berører sosiolingvistisk kjernestoff om språkets funksjon som sosialt symbolsystem og kan dermed virke inn på hvordan menneskene en målbærer, blir lest og fortolka.

Avslutningsvis er det på sin plass å framheve potensialet i transkripsjoner som sosiolingvistisk empiri, for eksempel som utgangspunkt for å belyse språkideologier. I denne artikkelen er et slikt potensial antyda av våre refleksjoner omkring hvilke forestillinger om forholdet mellom skrift og tale som ser ut til å være framherskende hos transkribenter. Vi har også pekt på en underliggende standard-språkideologi i flere kandidaters tilnærming. Skriftliggjort tale – herunder transkripsjoner – kan også granskes som uttrykk for hvilke trekk ved språk og diskurs som er folkelingvistisk saliente, og som kan være vesentlige målepunkt i studier av for eksempel registerdanningsprosesser og språklig variasjon og endring.

Referanser

- Andersen, P. (1954). Tabel til sammenligning af forskellige lydskriftsystemer. *Nordisk Lærebog for Talepædagoger. 1: Almindelig del.* (s. 306–307). Rosenkilde og Bagger.
- Beito, O.T. (1967). *Norske målføretekster. Andre reviderte utgåva.* Skrifter frå Norsk målførearkiv ved Olav T. Beito, XVIII. Universitetsforlaget.
- Berg, I. & Aa, L.I. (2021). Palatalisering av velarer. Historie, variasjon og normering. I K. Hagen, G. Kristoffersen, Ø.A. Vangnes & T.A. Åfarli (red.), *Språk i arkiva: Ny forskning om eldre talemål frå LIA-prosjektet* (s. 19–40). Novus.
- Blommaert, J. (2004), Grassroots historiography and the problem of voice: Tshibumba's *Histoire du Zaïre*. *Journal of Linguistic Anthropology*, 14(1), 6–23. <https://doi.org/10.1525/jlin.2004.14.1.6>
- Borg, A. (1995). Lydskrift. I K. Strømshaug, A. Borg & J. Øverby (red.), *Mål i Østfold* (s. XXVI–XXX). Norske Studiar VIII utg. av Avdeling for målføregransking, Universitetet i Oslo. Novus.
- Bucholtz, M. (2000). The politics of transcription. *Journal of Pragmatics*, 32(10), 1439–1465. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(99\)00094-6](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(99)00094-6)
- Bucholtz, M. (2003). Sociolinguistic nostalgia and the authentication of identity. *Journal of Sociolinguistics*, 7(3), 398–416.

- <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00232>
- Christiansen, H. (1933). *Gimsøy-målet. Fonologi og orddannelse*. Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo, II. Hist.-Filos. Klasse 1932, 2. Jacob Dybwad.
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora [NESH] (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. 5. utgave. De nasjonale forskningsetiske komiteene.
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Eckert, P. (2003). Sociolinguistics and authenticity: An elephant in the room. *Journal of Sociolinguistics*, 7(3), 392–397.
<https://doi.org/10.1111/1467-9481.00231>
- Fintoft, K. & Mjaavatt, P.E. (1980). *Språksosiologiske forhold i Trondheim bymål*. Tapir.
- Foldvik, A.K. (1975). Fonetisk transkripsjon og norsk målføregransking. I R. Guldal, F. Hertzberg & E. Lundeby (red.), *Rapport fra faglig konferanse innen nordisk språkvitenskap, Ås 17.–18. april 1975* (s. 163–170). [Universitetet i Oslo, Institutt for nordisk språk og litteratur.]
- Foldvik, A.K. (1981). Vokalnotasjon i Norvegia-lydskrift. *Maal og Minne*, 3–4, 182–193.
- Foldvik, A.K. (1987). Norvegia eller IPA-alfabetet som framtidig fonetisk notasjonssystem. I B. Helleland (red.), *Den 4. nasjonale konferansen i namnegransking*. Blindern 22. november 1985. Innleiingar og diskusjon (s. 31–33). Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo.
- Folkvord, M.S. (2020). *Normer i et ikke-normert skriftspråk – en studie av talemålsnær skriving på Facebook Messenger blant trondheimere* [Masteroppgave, Universitetet i Bergen].
<https://bora.uib.no/bora-xmlui/handle/1956/22890>
- Green, J., Franquiz, M. & Dixon, C. (1997). The myth of the objective transcript: Transcribing as a situated act. *TESOL Quarterly*, 31(1), 172–176.
<https://www.jstor.org/stable/3587984>
- Hanssen, E. (1975). Talemålsundersøkelsen i Oslo. I R. Guldal, F. Hertzberg & E. Lundeby (red.), *Rapport fra faglig konferanse innen nordisk språkvitenskap, Ås 17.–18. april 1975* (s. 148–162). [Universitetet i Oslo, Institutt for nordisk språk og litteratur.]
- Hanssen, E., Hoel, T., Jahr, E.H., Rekdal, O. & Wiggen, G. (1978). *Oslomål. Prosjektbeskrivelse og syntaktisk analyse av oslomål med henblikk på sosiale skilnader*. Talemålsundersøkelsen i Oslo (TAUS). Skrift nr. 6. Hovedrapport. Novus.
- Haugen, E. (1939). *Om en samlet fremstilling av norsk-amerikansk sprogutvikling*. Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist.-Filos. Klasse 1938, 4. Jacob Dybwad.

- Haugen, E. (1988). Hvordan skal en dialekt skrives? I A. Bjørkum & A. Borg (red.), *Nordiske studiar: Innlegg på den tredje nordiske dialektkonferansen 1986*. Skrifter frå Norsk målførearkiv XL (s. 213–218). Universitetsforlaget.
- Hazen, K. (2014). A historical assessment of research questions in sociolinguistics. I J. Holmes & K. Hazen (red.), *Research Methods in Sociolinguistics: A Practical Guide* (s. 7–22). John Wiley & Sons.
<https://doi.org/10.1002/9781394260867.ch1>
- Hoff, I. (1968). Om målføreoppskriving. Merknader til ei melding av H. [sic] T. Beito: *Norske målføretekster. Maal og Minne*, 169–174.
- Honkanen, M. (2023). Orthography and the Sociolinguistics of Writing. I *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*.
<https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.998>
- Hårstad, S. (2004). “Ikke så typisk trøndersk” – En sosiolingvistisk studie av ungdoms talemål i Oppdal [Hovedfagsoppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hårstad, S. (2023). Språkkulturar i endring: Oppmoding om ein norsk skriftsosiolingvistikk. *Skriftkultur*, 5. *Nynorsk samtidslitteratur og skriftkultur. Festskrift til Geir Hjorthol* (red. av A. Neple, S.J. Helset & E. Brunstad) (s. 189–216). <https://doi.org/10.23865/noasp.204.ch9>
- Hårstad, S. & Johansen, Å.M. (2024). “Æg e no pærre et stakkars finn”: Skriftbasert karikering av samiske språkbrukeres norsk i aviser på 1900-tallet. *NOA – norsk som andrespråk*, 40(2), 67–97.
<https://ojs.novus.no/index.php/NOA/article/view/2350>
- Hårstad, S. & Opsahl, T. (2013). *Språk i byen. Utviklingslinjer i urbane språkmiljøer i Norge*. Fagbokforlaget.
- Jaffe, A. (2008). Transcription in practice: Nonstandard orthography. *Journal of Applied Linguistics*, 3(2), 163–183.
- Jaffe, A. & Walton, S. (2000). The voices people read: Orthography and the representation of non-standard speech. *Journal of Sociolinguistics*, 4(4), 561–587. <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00130>
- Jahr, E.H. (1975). l-fonemet i Oslo bymål. *Norskraft*, 1, 3–15.
- Jahr, E.H. (1996). Nynorsk språkforskning – en historisk oversikt. I C. Henriksen, E. Hovdhaugen, F. Karlsson & B. Sigurd (red.), *Studies in the development of linguistics in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden* (s. 84–101). Novus.
- Kerswill, P. & Wright, S. (1990). The validity of phonetic transcription: Limitations of a sociolinguistic research tool. *Language Variation and Change*, 2(3), 255–275. <https://doi.org/10.1017/S0954394500000363>
- Kristoffersen, G. (1980). *Dialektutvikling hos skolebarn*. Tromsø-studier i språkvitenskap, I. Novus.
- Labov, W. (1972). *Sociolinguistic Patterns*. University of Pennsylvania Press.
- Larsen, A.B. (1926). *Sognemålene*. Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo (Jacob Dybwad).

- Léglise, I. & Alby, S. (2006). Minorization and the process of (de)minoritization: The case of Kali'na in French Guiana. *International Journal of the Sociology of Language*, 182, 67–86. <https://doi.org/10.1515/IJSL.2006.069>
- McGroarty, M.E. (2010). Language and ideologies. I H.H. Nancy & M. Sandra Lee (red.), *Sociolinguistics and Language Education* (s. 3–39). Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/9781847692849-003>
- Mishler, E.G. (1991). Representing discourse: The rhetoric of transcription. *Journal of Narrative and Life History*, 1(4), 255–280. <https://doi.org/10.1075/jnlh.1.4.01rep>
- Mæhlum, B. (1986). *Språklige variasjonsmønstre hos innflyttere i Oslo*. Novus.
- Mæhlum, B. (2011). Det “ureine” språket. Forsøk på en kultursemiotisk og vitenskapsteoretisk analyse. *Maal og Minne*, 103(1), 1–31. <https://ojs.novus.no/index.php/MOM/article/view/333>
- Mæhlum, B. (2020). *Konfrontasjoner: Når språk møtes* (2. utg.). Novus.
- Mæhlum, B. & Røyneland, U. (2023). *Det norske dialektlandskapet. Innføring i studiet av dialekter*. 2. utg. Cappelen Damm Akademisk.
- Nes, O. (1982). *Storms norske lydskriftsystem (med tillegg) definert ved hjelp av IPA's lydskriftsystem*. Skriftserie nr. 8. Serie B. Universitetet i Bergen, Fonetisk institutt.
- Ochs, E. (1979). Transcription as Theory. I E. Ochs & B.B. Schieffelin (red.), *Developmental Pragmatics* (s. 43–72). Academic Press.
- Oliver, D.G., Serovich, J.M., & Mason, T.L. (2005). Constraints and opportunities with interview transcription: Towards reflection in qualitative research. *Social Forces*, 84(2), 1273–1289. <https://doi.org/10.1353/sof.2006.0023>
- Omdal, H. (1968). [Melding av] *Olav T. Beito: Norske Målførettekster*. Andre reviderte utgåva (Skrifter frå Norsk Målførearkiv ved Olav T. Beito, XVIII.) *Maal og Minne*, 162–169.
- Omdal, H. (1975). Talemålsforskning. Generelle synspunkter. I R. Guldal, F. Hertzberg & E. Lundeby (red.), *Rapport fra faglig konferanse innen nordisk språkvitenskap, Ås 17.–18. april 1975* (s. 125–135). [Universitetet i Oslo, Institutt for nordisk språk og litteratur.]
- Omdal, H. (1994). *Med språket på flyttefot. Språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 35. Uppsala universitet.
- Papazian, E. (1971). En fonologisk analyse av Valdresmålet. I H. Magerøy & K. Venås (red.), *Mål og namn. Studiar i nordisk mål- og namnegransking. Heidersskrift til Olav T. Beito* (s. 237–263). Universitetsforlaget.
- Preston, D.R. (1982). ‘Ritin’ fowklower daun ‘rong: Folklorists’ failures in phonology. *The Journal of American Folklore*, 95(377), 304–326. <https://doi.org/10.2307/539912>
- Preston, D.R. (1985). The Li'l Abner syndrome: Written representations of speech. *American Speech*, 60(4), 328–336.

<https://www.jstor.org/stable/454910>

- Røyneland, U. & Vangsnes, Ø.A. (2020). Joina du kino imårgå? Ungdommars dialektskriving på sosiale medium. *Oslo Studies in Language*, 11(2), 357–392. <https://doi.org/10.5617/osla.8508>
- Sandøy, H. (1985). *Norsk dialektkunnskap*. Novus.
- Sandøy, H. (1987). Lydskriftstandard til stadnamnregistrering. I B. Helleland (red.), *Den 4. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1985. Innleiingar og diskusjon* (s. 34–56). Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo.
- Sandøy, H. (red.) (1983). Kort orientering om prosjektet “Talemål hos ungdom i Bergen” [usignert innledning]. *Talemål i Bergen* 1 (s. 1–4). Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.
- Sebba, M. (2007). *Spelling and Society: The Culture and Politics of Orthography around the World*. Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511486739>
- Selmer, E.W. (1951). *Norsk lydskrift. En historisk-kritisk oversikt*. Det Norske Videnskaps-Akademi. II. Hist.-Filos. Klasse, nr. 2. Jacob Dybwad.
- Skjekkeland, M. (1980). *Bø-målet i går og i dag. Rapport frå ei språkgeografisk og språksosiologisk gransking*. Skrifter 56. Telemark distriktshøgskole.
- Storm, J. ([1884] 1908). Norsk Lydskrift med Omrids af Fonetiken. *Norvegia*, I, 19–132.
- Torp, A. (1976). Taksonomisk-strukturalistisk og generativ fonologisk analyse: ei praktisk jamføring. *Norskraft*, 8, 1–14.
- Torp, A. (1982). *Norsk og nordisk før og no*. Universitetsforlaget.
- Ulset, K.A.V. (2002). *Språklig regionalisering i Trøndelag? En studie av ungdommers talemål i nedre Melhus* [Hovedoppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Vikør, L.S. (2004). *Dialektar som skriftspråk i tre norske distrikt*. Novus.
- Woolard, K.A. (1998). Introduction: Language ideology as a field of inquiry. I B.B. Schieffelin, K.A. Woolard, & P.V. Kroskrity (red.), *Language Ideologies. Practice and Theory* (s. 3–47). Oxford University Press.
- Øverby, J. (1987a). Lydskriftstandard til stadnamnregistrering – kommentarar til framlegget frå Helge Sandøy. I B. Helleland (red.), *Den 4. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1985. Innleiingar og diskusjon* (s. 115–144). Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo.
- Øverby, J. (1987b). Meir om lydskriftstandarden. (Svar på svaret frå Helge Sandøy.) I B. Helleland (red.), *Den 4. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1985. Innleiingar og diskusjon* (s. 164–190). Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo.
- Øverby, J. (1991). Lydskriftfonten “Norvegia”. *Talatrusten. Skrifter frå Målførearkivet*, 5–14.

English title and abstract

The art of approximation – transcription strategies in sociolinguistic Master’s theses

Sociolinguistic research based on spoken language data usually involves creating a written record of the audio material. This process involves making a number of choices that in themselves may have sociolinguistic consequences, in addition to touching upon issues of theory of science when dealing with data. This issue is explored in an examination of 20 sociolinguistic master’s theses in the field of Nordic/Norwegian studies. The selected sample studies have been submitted at Norwegian universities in the period 2014–2024 and have been analysed with particular attention to two issues: How do the students account for their transcription strategies in terms of methodological deliberation, and how do they proceed in terms of actual transcription practice? The findings from the qualitative analysis of the material are discussed and problematized in light of key principles of research ethics and sociolinguistic research and theory related to the indexicality of written language and language ideologies. Based on this, we argue that there is a need for increased awareness and reflection on transcription as an essential part of the research process. Choices regarding transcription have consequences for the scientific quality of the research, but they are also fundamentally constitutive of reality; as reflections of theoretical assumptions and authoritative language ideologies, they can also contribute to (re)producing marginalized identity positions.

Keywords: transcription, methodology, language ideologies, research ethics, graphocentrism

Rikke van Ommeren

Førsteamanuensis

Institutt for språk og litteratur

rikke.van.ommeren@ntnu.no

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

Stian Hårstad

Professor

Institutt for språk og litteratur

stian.haarstad@ntnu.no

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)